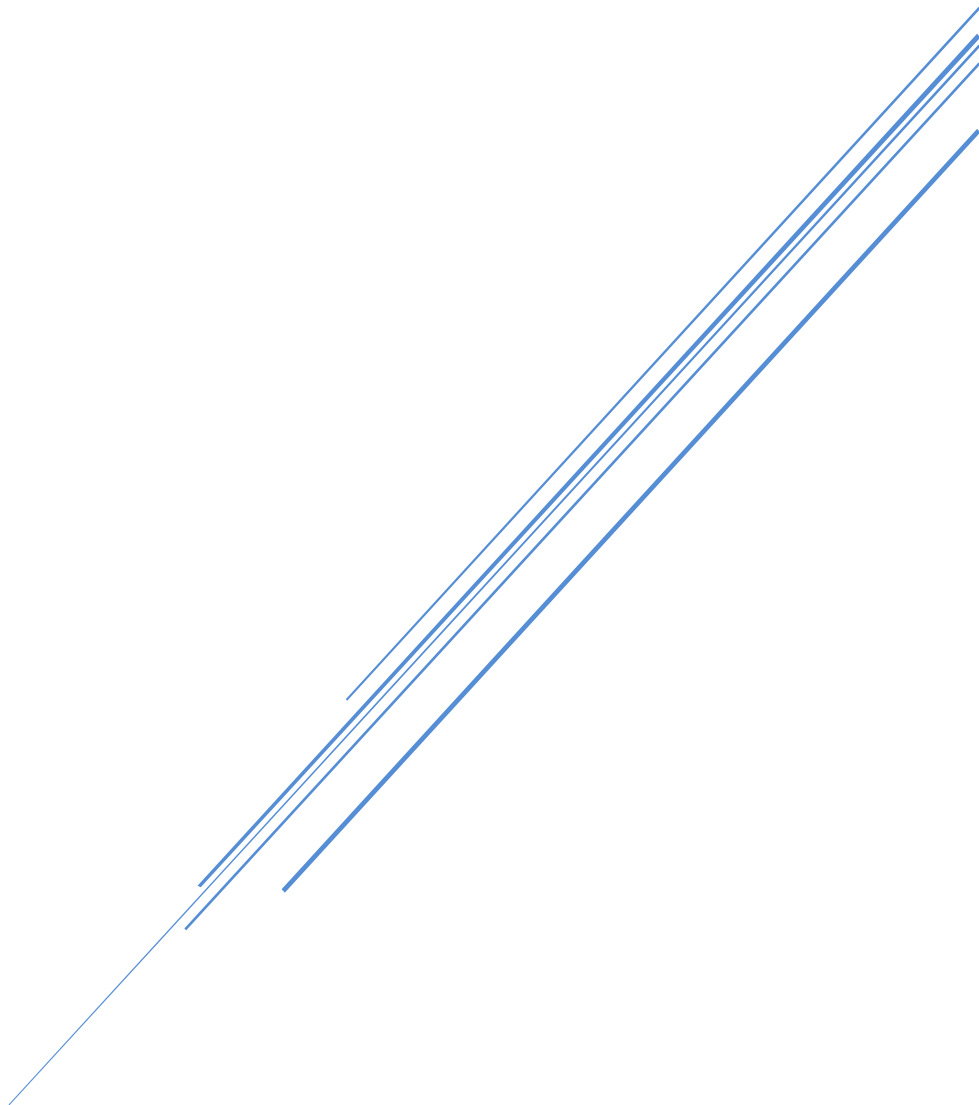

ТРЕНДОВИ НЕЗАПОСЛЕНОСТИ МЛАДИХ

-АКТУЕЛНО СТАЊЕ И ПЕРСПЕКТИВЕ-

Др Наташа Папић-Благојевић

Др Наташа Папић-Благојевић

**ТРЕНДОВИ НЕЗАПОСЛЕНОСТИ МЛАДИХ
-АКТУЕЛНО СТАЊЕ И ПЕРСПЕКТИВЕ-**

МОНОГРАФИЈА

Београд, 2025.

Издавачи

АЛФА БК УНИВЕРЗИТЕТ
Палмира Тољатија 3, Београд

Институт за економику пољопривреде Београд
Волгина 15, Београд

За издавача

проф. др Јован Веселиновић

Рецензенти

проф. др Маријана Јоксимовић
проф. др Ивана Јошанов-Врговић
проф. др Јонел Субић

Штампа

ApolloPlus d.o.o. Београд

Тираж

100

ISBN-978-86-6461-082-7

Садржај:

Увод.....	5
Предмет истраживања и истраживачке хипотезе.....	6
Улога и значај истраживања.....	9
Ограничења истраживања	9
Предлози за даља истраживања	9
1. Преглед литературе.....	11
1.1 Истраживања незапослености младих у Републици Србији.....	11
1.2 Истраживања незапослености младих у Европској унији	20
2. Анализа положаја младих на тржишту рада.....	26
2.1 Анализа положаја младих на тржишту рада у Републици Србији.....	27
2.1.1 Анализа положаја младих кроз сагледавање укупног кретања одабраних индикатора	28
2.1.2 Анализа положаја младих на тржишту рада према полу	31
2.2 Анализа положаја младих на тржишту рада у Европској унији..	34
2.2.1 Анализа положаја младих кроз сагледавање укупног кретања одабраних индикатора	35
2.2.2 Анализа положаја младих на тржишту рада према полу	36
2.3 Упоредна анализа положаја младих на тржишту рада у Републици Србији и Европској унији	39
3. Програми подршке као начин превазилажења проблема незапослености младих.....	42
3.1 Програми подршке на нивоу Републике Србије	43
3.2 Програми подршке младима на нивоу Европске уније	48
4. Методологија истраживања.....	53
4.1 Дефинисање истраживачког узорка	53
4.2 Примењена методологија	55
4.3 Мере дескриптивне статистике на одабраном скупу података....	58
4.4 Примена модела линеарног тренда у анализи кретања стопе незапослености младих.....	61
4.4.1 Графичко приказивање модела линеарног тренда у кретању стопе незапослености младих и оцена непознатих параметара.....	61
4.4.2 Регресиона статистика у моделу линеарног тренда.....	63
4.5 Примена модела квадратног тренда у анализи кретања стопе незапослености младих.....	66
4.5.1 Графичко приказивање модела квадратног тренда и оцена непознатих параметара	67

4.5.2 Регресиона статистика у моделу квадратног тренда	69
4.6 Примена модела експоненцијалног тренда у анализи кретања стопе незапослености младих	71
4.6.1 Графичко приказивање модела експоненцијалног тренда у кретању стопе незапослености младих и оцена непознатих параметара.....	72
4.6.2 Регресиона статистика у моделу експоненцијалног тренда....	74
4.7 Компаративна анализа и одабир модела предвиђања кретања стопе незапослености младих	76
4.8 Предвиђање кретања стопе незапослености младих на основу одабраног модела	78
5. Резултати истраживања	81
6. Закључак.....	87
Литература.....	90

Увод

Тенденције у незапослености младих представљају феномен који је посебно осетљив на економска кретања, а истовремено је и један од главних проблема са којима се суочавају економије широм света. Флукуације у стопи незапослености младих посебно су забележене у последњих деценију и по када су се кретале у распону од 16% у 2008. години до максимума од 24,4% у 2013. години. У јануару 2024. године стопа незапослености младих старости од 15 до 29 година у земљама Европске уније била је 14,9%, односно тачно на истом нивоу као и пре почетка пандемије COVID-19 (European Commission, 2024a).

Према подацима Републичког завода за статистику и расположивим показатељима на тржишту рада, укупна ситуација у Републици Србији се од 2015. до 2018. године побољшала јер је повећана активност и запосленост, а смањена незапосленост. Према анкети о радној снази (2023), стопа запослености младих старости од 15 до 24 године порасла је за скоро 5%, па је у 2018. години износила око 21%, што је близу просека за Западни Балкан (20% у 2018. год.), али и даље далеко од просека за земље чланице Европске уније (35% у 2018. год.). Истовремено, стопа незапослености младих је смањена у свим категоријама у истом периоду, при чему је најизраженији пад од 14,4% забележен у старосној групи од 20 до 24 године.

Иако извештаји Организације за економску сарадњу и развој/OECD (The Missing Entrepreneurs, 2021) говоре у прилог томе да је око 40% младих заинтересовано за започињање предузетничког подухвата по окончању формалног образовања, актуелне студије указују управо на супротно тврдећи да је предузетнички потенцијал младих људи недовољно искоришћен. Самим тим, просечно време које млади проведу у потрази за послом након завршетка формалног образовања, разликује се по земљама. Тако је, на пример, младима из земаља Европске уније у просеку потребно шест и по месеци за проналажење запослења, док је на нивоу Републике Србије овај процес значајно дужи, па неретко траје и до две године (Marjanović, 2016). Осим временске одреднице, у проналажењу посла веома је важан и квалитет запослења, у смислу да ли је адекватан стеченом нивоу образовања. Такође је приметно да су млади са протоком времена све

мање селективни када је у питању радно место, па самим тим, у циљу обезбеђења егзистенције, прихватају и позиције које не одговарају њиховом образовном профилу. Сматра се да недостатак одговарајућих квалификација углавном узрокује незапосленост младих, а ниво и профил образовања значајно одређују будући статус младих на тржишту рада. Проблем незапослености обухвата и запошљивост, односно могућност да се расположива и стечена знања и вештине, али и личне способности и карактеристике покажу као корисне при запошљавању. Може се рећи и да су млади рањивији на незапосленост због недостатка квалификација и искуства, неповољне праксе запошљавања, а истовремено се суочавају и са већим ограничењима приликом уласка на тржиште рада (Kang, 2021).

Предмет истраживања и истраживачке хипотезе

Нивои и стопе незапослености се по правилу крећу циклично, а осим утицаја пословних циклуса на незапосленост генерално, па тако и на незапосленост младих, утичу и кретања на тржишту рада, као и демографске промене. Да би се сагледале тенденције кретања стопе незапослености младих старости од 15 до 29 година у претходној деценији, предмет истраживања монографије усмерен је на анализу незапослености младих на основу података преузетих са Еуростата, уз паралелно сагледавање тенденција кретања стопе незапослености младих исте старости у Републици Србији и земљама Европске уније.

Важну улогу у превазилажењу проблема незапослености младих имају и програми подршке које предузимају различите државе, а које подразумевају предузетничко образовање, програме обуке као облик неформалног образовања, едукацију и менторство у предузетништву, пословне инкубаторе и старт-ап програме. Из тог разлога, осим упоредног сагледавања тренда незапослености младих у Републици Србији и земљама ЕУ, предмет истраживања је усмерен и на истовремену анализу програма подршке који су развијени у циљу превазилажења проблема незапослености младих.

Анализом расположивих временских серија које обухватају период од 2010. до 2023. године извршен је одабир модела тренда, као подесног модела предвиђања за овај тип података. На одабраном скупу

података, примењени су модели линеарног, квадратног и експоненцијалног тренда, како би се поређењем добијених резултата регресионе статистике одабрао најподеснији модел и на основу њега извршило предвиђање будућег кретања стопе незапослености младих у Републици Србији и у земљама ЕУ.

Мотив монографије јесте да се утврди да ли су и на који начин програми подршке које су развиле посматране земље допринели смањењу стопе незапослености младих, што се најбоље може сагледати кроз анализу кретања током одређеног временског периода уз посебан осврт на периоде у којима су програми уведени, као и наредне периоде у којима су програми испољили своје прве ефекте.

У складу са тиме, дефинисана је општа истраживачка хипотеза, која се својом садржином непосредно односи на прелиминарно или теоријско одређење предмета истраживања (Базић и Даниловић, 2015), а која гласи:

H₀: Примењени програми подршке показали су позитивне ефекте на незапосленост младих у периоду 2010. до 2023. године у смислу редукације стопе незапослености у годинама након примене одабраних програма.

Да би се даље разрадила општа хипотеза, приступа се одређивању посебних. Посебне хипотезе се дефинишу у односу на модел који је одабран за анализу посматране временске серије.

H₁: Годишње кретање стопе незапослености младих у Републици Србији у периоду од 2010. до 2023. године приказује приближно праволинијску тенденцију која се може објаснити моделом линеарног тренда.

H₂: Годишње кретање стопе незапослености младих у Републици Србији у периоду од 2010. до 2023. године приказује приближно тенденцију експоненцијалног пада или раста која се може објаснити моделом експоненцијалног тренда.

H₃: Годишње кретање стопе незапослености младих у Републици Србији у периоду од 2010. до 2023. године има приближно облик параболе која се може објаснити моделом квадратног тренда.

H4: На основу показатеља регресионе статистике може се одабрати модел тренда који више одговара годишњем кретању стопе незапослености младих у Републици Србији у периоду од 2010. до 2023. године.

H5: Применом одабраног модела тренда на основу показатеља регресионе статистике може се предвидети годишње кретање стопе незапослености младих у Републици Србији у периоду од 2024. до 2030. године.

H6: Годишње кретање стопе незапослености младих у Европској унији у периоду од 2010. до 2023. године приказује приближно праволинијску тенденцију која се може објаснити моделом линеарног тренда.

H7: Годишње кретање стопе незапослености младих у Европској унији у периоду од 2010. до 2023. године приказује приближно тенденцију експоненцијалног пада или раста која се може објаснити моделом експоненцијалног тренда.

H8: Годишње кретање стопе незапослености младих у Европској унији у периоду од 2010. до 2023. године има приближно облик параболе која се може објаснити моделом квадратног тренда.

H9: На основу показатеља регресионе статистике може се одабрати модел тренда који више одговара годишњем кретању стопе незапослености младих у Европској унији у периоду од 2010. до 2023. године.

H10: Применом одабраног модела тренда на основу показатеља регресионе статистике може се предвидети годишње кретање стопе незапослености младих у Европској унији у периоду од 2024. до 2030. године.

У вези са постављеним хипотезама, дефинисани су и циљеви истраживања. **Основни циљ** спроведеног истраживања јесте да се установи тренд незапослености младих у Републици Србији у односу на земље Европске уније.

Као **посебни** циљеви дефинишу се следећи:

Да ли су програми подршке које је у претходној декади спровела

Република Србија дале довољно добар ефекат у смањењу стопе незапослености младих?

Да ли су програми подршке довели до смањења разлике у стопи незапослености младих у Републици Србији и ЕУ?

Да ли су програми подршке које је у претходној декади спровела Европска унија дали довољно добар ефекат у смањењу стопе незапослености младих?

Да ли је стопа незапослености младих у последњих пет година у смањеном заостајању у односу на укупну незапосленост?

Улога и значај истраживања

Питање незапослености младих једно је од актуелних питања којим су се различити аутори бавили на нивоу појединачних земаља или на нивоу Европске уније. Међутим, колико је познато аутору на основу досадашњих истраживања, до сада није урађено посебно истраживање које би извршило свеобухватну компаративну анализу кретања ове стопе у Републици Србији и Европској унији. Аутор сматра ово питање значајним и релевантним, имајући у виду да се Република Србија налази у процесу придруживања ЕУ.

Ограничења истраживања

Спроведено истраживање обухвата само временски период од четрнаест година, при чему су прикупљени подаци такође приказани на годишњем нивоу. Посматрани временски период се не мора нужно показати као довољан за испитивање ефеката спроведених мера, нити за извођење поузданих закључака због релативно кратког временског опсега.

Такође, у монографији је примењен метод тренда, и то три различита модела у предвиђању будућих тенденција. У наредним истраживањима би се могао применити и неки други модел предвиђања како би се додатно провериле постављене хипотезе и испитала прецизност добијених резултата.

Предлози за даља истраживања

Предлози за даља истраживања подразумевају проширење

истраживачког узорка и увођење додатних мера предвиђања, како би се потврдили или оповргли изведени закључци.

1. Преглед литературе

Након уводног дела и детаљног дефинисања опште и посебних хипотеза, у наставку ће бити представљен преглед литературе и спроведених истраживања у Републици Србији, али и на нивоу Европске уније, како би посматрана проблематика добила и теоријско утемељење.

1.1 Истраживања незапослености младих у Републици Србији

У претходној деценији бројни аутори бавили су се проблемом незапослености младих у Републици Србији. Иако је познато да је улога младих у сваком систему и друштвеном уређењу једна од кључних, упркос томе млади људи се свакодневно суочавају са неадекватним пословним понудама и изазовним радним окружењем. Истовремено, приметно је да је проблем незапослености присутан не само у земљама у развоју већ и у развијеним земљама где млади људи чине највећи део од укупног броја незапослених (Тошовић-Стевановић & Богдановић, 2018).

У том смислу, Тошовић-Стевановић и Богдановић сугеришу подстицање самозапошљавања младих и развоја предузетничких идеја, као један од начина за превазилажење овог проблема. Са друге стране, значај предузетништва младих наглашен је и истицањем да је стопа самозапошљавања младих у земљама Европске уније релативно стабилна у последње две деценије (Kuzman, 2023). Павловић, Ђукић и Бодрожа (2017) истичу значај подстицајних мера које различите земље предузимају како би решиле проблем незапослености младих. При томе указују на то да је Република Србија уложила значајан напор у последњих неколико година како би се смањио број незапослених младих кроз увођење Националне стратегије за младе за период од 2015. до 2025. године. С обзиром на нешто бољи положај младих на тржишту рада у последњим годинама, исти аутори истичу да постоје аргументи у прилог тези да је Стратегија утицала на повољнији положај младих, али истовремено сматрају да је незапосленост веома сложена појава чије смањење се тешко може објаснити кретањем једног или два фактора, већ је вероватније да је до смањења незапослености младих у Србији довела економска ситуација у Европској унији, општа макроекономска кретања, пословно окружење и многи други фактори.

Станковић, Џунић и Јанковић-Милић (2015) указују на то да је незапосленост младих већ деценијама глобални друштвени и економски проблем, имајући у виду да је стопа незапослености младих константно виша у односу на укупну стопу незапослености. Положај младих на тржишту рада додатно се погоршао нарочито након светске економске кризе, што је довело до проблема сиромаштва и социјалне искључености младих. Исти аутори тврде да су у Србији проблеми лоших економских перформанси транзиционе привреде, уз регионалне диспаритете и дефиците образовног система директно утицали на то да незапосленост младих постане алармантан проблем. Из тог разлога аутори су у свом истраживању извршили анализу незапослености младих у регионима Србије у поређењу са индикаторима економских перформанси како би се проценио однос између стопа незапослености младих и најважнијих објективних показатеља друштвеног и економског развоја. У раду су анализирани подаци из 25 округа у Србији, груписаних у четири региона, где се показало да је без обзира на друге економске показатеље незапосленост младих у Србији приближно уједначена у свим окрузима, при чему је установљена и неповољна старосна структура која указује на старење становништва.

Павловић, Зубовић и Обрадовић (2017) сматрају да се Балканске земље суочавају са великим бројем незапослених младих и да, при томе, финансијске кризе имају највећи утицај на могућност запослења младих. Њихово истраживање је показало корелацију између стопе незапослености и детерминанти тржишта рада како би се утврдило да ли постоји разлика у утицају индикатора тржишта рада на стопе незапослености по полу и старости. Студија се фокусира на 11 балканских земаља у периоду од 2008. до 2014. године.

Кроз компаративну анализу проблема незапослености младих у Бугарској, Србији и Румунији, Вутсова и Арабадзхиева (2022) анализирале су разлике у одговарајућим стопама на националном нивоу и покушале су да сумирају вештине потребне на тржишту рада које млади људи треба да унапреде. Ауторке закључују да би посматране земље могле да удруже своје напоре и створе синергијски ефекат покушавајући да реше актуелан проблем незапослености младих на регионалном нивоу.

Надаље, Павловић, Зубовић и Здравковић (2016) анализирали су положај младих на тржишту рада у земљама у развоју као што су Србија, Македонија, Босна и Херцеговина, при чему су закључили да се млади суочавају са бројним потешкоћама, тако да скоро половина популације старости између 15 и 24 године не ради или нема формално запослење. При томе сматрају да су се финансијска криза и слаб економски развој посматраних земаља негативно одразили на младе генерације, што је резултирало недостатком слободних радних места. Уз то, као разлоге за њихов спорији улазак на тржиште рада наводе и недостатак искуства, нижи ниво образовања, итд. У раду је приказано истраживање о очекивањима младих људи који улазе на тржиште рада у Републици Србији. Према резултатима истраживања, а на основу анализе очекивања и преференција младих у Србији у погледу потенцијалних услова рада, аутори су факторском анализом идентификовали које су групе фактора најважније у тражењу посла за младе од 16 до 30 година старости. Резултати су показали да су младим људима најзначајнија три фактора: (1) фактор представљен кроз став да *посао не утиче на приватни живот*; (2) фактор представљен кроз потребу да су *средства за рад обезбеђена*; и (3) фактор представљен кроз потребу да је *рад безбедан*. На крају, аутори констатују да у случају да потенцијални послодавац обезбеди испуњеност ова три фактора, већа је вероватноћа да ће запослити младе стручњаке.

У свом раду, Вукадиновић, Домазет и Јешић (2018) анализирају проблем незапослености младих и одлива мозгова уз истовремено предлагање решења за превазилажење овог проблема. Кроз анализу стопе запослености и незапослености младих старости од 15 до 24 године у периоду од 2013. до 2016. год. констатују да је и поред благог пораста запослености младих стопа незапослености 2,20 пута већа од стопе незапослености радно способног становништва. Уз развој и примену Националне стратегије запошљавања за период 2011–2020. године (2011), аутори указују да су видљиви помаци у правцу повећања запослености младих, те да је применом одговарајућих мера могућа редукација стопе незапослености. Касније је Процена успешности Националне стратегије запошљавања (2017) за први период од 2011. до 2015. године показала да је број регистрованих младих незапослених лица старости од 15-29 година смањен за 10,53%, при чему је на ово

смањење делимично утицало смањење укупне популације старије од 15 година. Међутим, према истом извештају, у 2015. години и даље је било 183.602 регистрована млада незапослена лица, што је износило 24,74% од укупног броја незапослених лица на евиденцији Националне службе за запошљавање.

Мојић (2014) сматра да је питање запослености младих посебно осетљиво у поређењу са другим старосним групама, али да су подаци у Србији најнеповољнији. Као разлоге наводи укупну друштвену и економску кризу и околности постсоцијалистичке трансформације у Србији, али и недовољан склад између исхода образовног система и захтева тржишта рада који се може посматрати као један од најважнијих друштвених фактора масовне и дуготрајне незапослености младих.

Зубовић, Здравковић и Павловић (2015) анализирали су могућност смањења стопе незапослености младих користећи доступне регулаторне инструменте. При томе, у раду су испитивали утицај три групе фактора на стопу незапослености младих коришћењем вишеструке регресионе анализе и контролом дугорочних детерминанти незапослености. Резултати спроведеног истраживања су показали да на ниво незапослености у великој мери утиче пореска стопа на ниске зараде, пре свега на средњи рок, док фактори који се односе на општу стопу незапослености, као и остали демографски фактори, нису показали статистички значајан утицај на средњорочну и дугорочну стопу незапослености младих.

Петрески, Давалос и Туманоска (2021), проблем незапослености младих су посматрали из угла рањивости запослених младих у земљама Западног Балкана. У том смислу, истраживали су утицај недовољне запослености младих на ниво зараде у три земље западног Балкана: Северној Македонији, Србији и Црној Гори. Емпиријска анализа била је заснована на истраживању Међународне организације рада (*енгл.* International Labour Organization/ILO) о прелазу између завршетка формалног образовања и запослења и испитивала је зависност између недовољне запослености и реалних зарада по сату. Резултати истраживања су потврдили негативну везу између недовољне запослености и зарада, која је најјача у Северној Македонији, а потом

следе Црна Гора и Србија. Добијени резултати сугеришу да интензивирање недовољне запослености на вишедимензионалној скали смањује плате у просеку за 7,6%. Овакви резултати иду у прилог потреби за интензивнијим развојем политика запошљавања младих, укључујући програме стажирања и приправништва, стицања квалификација и преквалификација, али и адекватне процене вештина и компетенција.

Проблем високе стопе незапослености младих у директној је вези са економском миграцијом, што додатно смањује понуду квалификованих стручњака на српском тржишту рада, сматрају Вукмировић, Домазет и Павловић (2021). Из тог разлога, повезујући развој дигиталних компетенција младих и смањење стопе незапослености, њихов рад се фокусирао на преглед досадашњих истраживања у области дигиталних компетенција потребних за конкурентну позицију на тржишту рада 21. века. У том смислу, у раду се испитују и компетенције младих у Србији у погледу ИКТ вештина као и успешне праксе на нивоу Европске уније које су усмерене на смањење дефицита дигитално компетентних појединаца. Бавећи се доминантно анализом ИТ сектора, аутори закључују да је неопходно усагласити образовне политике, обезбедити подстицај домаћим компанијама из ИТ сектора, али и водити активну политику привлачења страних директних инвестиција у ИТ сектор у Србији како би се дугорочно решио проблем незапослености младих.

Папић-Благојевић, Рачић и Мијајловић (2024) указују на значај стварања могућности за самозапошљавање младих, развијање креативних пословних идеја и подстицање покретања предузетничких подухвата и при томе анализирају програме Европске уније којима се пружа подршка развоју предузетништва младих. У жељи да се младима у Републици Србији пружи конкретнији увид у расположиву подршку програма Европске уније, у раду су представљени најзначајнији програми кроз које млади људи могу лакше и брже добити пословну прилику или додатно образовање и стручно усавршавање које ће им олакшати пут до запослења или покретања сопственог бизниса.

Тошовић-Стевановић и Стакић (2024) баве се испитивањем улоге и значаја предузетничке активности у смањењу проблема

незапослености у Републици Србији са посебним освртом на незапосленост младих. На основу анализираних података, закључили су да постоји позитиван тренд у предузетничкој активности, али и све већи број предузетника у Републици Србији. Према подацима Агенције за привредне регистре међу регистрованим активним предузетницима, 66.977 домаћих лица припада групи младих предузетника старости од 18 до 35 година, што чини 23,10% од укупног броја регистрованих предузетника у 2021, односно 22,4% у 2022. години. Ипак, анализа тржишта рада у Србији показала је да је стопа незапослености младих скоро дупло већа од опште стопе незапослености, те да је то разлог због кога долази до значајног миграционог кретања младих, што може бити дугорочан проблем за привреду и друштво.

На проблем миграција младих због незапослености указао је и Völükbaş (2019) који је истраживао однос економског раста и запослености, укупне незапослености и незапослености младих сагледавајући седам балканских земаља: Албанију, Бугарску, Хрватску, Грчку, Румунију, Србију и Словенију. У студији су обухваћени подаци у периоду од 1996. до 2017. године, а као економетријска метода изабран је Грејнцеров тест узрочности. Резултати анализе указују да постоји каузална веза између привредног раста са једне стране и запослености, укупне незапослености и незапослености младих у поменутиим балканским земљама, са друге стране.

О проблему незапослености младих у земљама Западног Балкана писали су и Јованцаи Стакић и Дасхо Схарко (2022). Предузетништво је препознато као једно од најбољих решења за превазилажење наведеног проблема међу младом популацијом како би се побољшала њихова економска независност и лакше интегрисали на тржиште рада.

Вутсова, Арабадзхиева и Ангелова (2023), у свом раду настоје да идентификују у којој мери предузетништво младих може бити одговор на незапосленост младих. На основу упоредне анализе осам балканских земаља – Албаније, Босне и Херцеговине, Бугарске, Италије, Црне Горе, Северне Македоније, Румуније и Србије и статистичких података са Еуростата и Светске банке, уочава се да предузетништво има потенцијал који може допринети сузбијању незапослености. Међутим, предузетништво младих се суочава са бројним изазовима, као што су

недостатак искуства и праксе, али и тешка транзиција између образовања и тржишта рада, што још једном потврђује да предузетничка каријера није лака.

Утицајем образовања на тржиште рада младих у Републици Србији бавили су се Павловић, Домазет и Лазих (2018), при чему је стабло одлучивања изведено да би се идентификовали конструкти утицаја. У циљу дефинисања јавних политика дат је увид у карактеристике младих које у великој мери доприносе вероватноћи запошљавања. Резултати су показали да образовање има утицај на незапосленост младих, па би резултати као такви могли бити корисни доносиоцима одлука у имплементацији стратешког модела тржишта рада.

Михајловић (2022) у свом раду наводи да су у поређењу са другим земљама, посебно чланицама Европске уније, показатељи тржишта рада за популацију младих у Србији веома неповољни, с обзиром да је стопа незапослености младих скоро дупло већа од просека ЕУ, док је структура запошљавања младих неуравнотежена због великог удела неформалних и привремених облика уговора о раду. Аутор констатује да се трендови на тржишту рада младих виде као резултат два тока, при чему се један односи на ефекте политике запошљавања која има за циљ да унапреди квантитет и квалитет запошљавања младих, док је други повезан са стратешким планирањем радне снаге у организацијама. Основни налази говоре да је политика запошљавања кључна за унапређење положаја младих на тржишту рада, али само као саставни део процеса подршке одрживом и уравнотеженом економском расту и реформама образовног система и радног законодавства.

Јандрић и Жаковска (2022) испитивали су незапосленост у Србији кроз свеобухватну анализу главних фактора који утичу на тржиште рада, укључујући корелацију између привредног раста, институција тржишта рада и (не)запослености у периоду од 2001. до 2019. године. Такође, студија истражује правни оквир заштите запослених, систем накнада за запослене и политику тржишта рада. Спроведена анализа указује да се саветује опрез у погледу тога колико оптимистично се може посматрати степен позитивних ефеката који се могу постићи законодавним реформама које теже смањењу заштите

запошљавања. Штавише, флексибилизација тржишта рада није била праћена јачањем сигурносних мрежа институција тржишта рада, што је имало негативне последице на баланс између флексибилности тржишта рада и сигурности.

Попадић, Павловић и Михаиловић (2019) имали су за циљ да идентификују, опишу и анализирају ставове младих и обрасце понашања у савременом друштву. Подаци су прикупљени почетком 2018. године од више од 1.000 испитаника старости од 14 до 29 година. Када је у питању запослење испитаника, основни је закључак да постоји значајан диспаритет између формално стеченог образовања и квалификације и посла који обављају, што недвосмислено треба да укаже доносиоцима одлука да образовни систем треба да буде флексибилнији. У том смислу, важно је препознати значај целоживотног учења, учења заснованог на раду и различитих облика неформалног образовања које треба додатно развијати.

У свом истраживању, Лебедински и Павловић (2023) су проучавали дванаестомесечни програм стручне праксе који спроводи Национална служба за запошљавање (НСЗ) Републике Србије, а који је у периоду од 2017. до 2018. године, похађао 9.561 учесник. Анкета о задовољству која је спроведена међу учесницима након програма показала је висок ниво задовољства, а резултати истраживања су показали да програм нуди веома добру прилику младим људима да добију прву професионалну обуку, са једне стране, али и компанијама да обуче учеснике на тржишту рада по релативно ниској цени, са друге стране.

Бојадјијева и остали (2022) се фокусирају на процесе транзиције са школе на посао у одабраној групи земаља Југоисточне Европе, а то су: Босна и Херцеговина, Хрватска, Црна Гора, Северна Македонија, Србија и Словенија. Свака од ових земаља има исте корене развоја у својим образовним системима, међутим, због процеса транзиције и интеграције унутар Европске уније, имплементирале су различите концепте реформи у оквиру својих образовних система. Поред тога, изазови могућности запослења младих су заједнички проблем за сваку од одабраних земаља, а ефикасност процеса транзиције од школе до посла варира од земље до земље. Коришћењем панел података и

вишеструких модела линеарне регресије, овај рад оцењује утицај различитих нивоа образовања на могућност запослења младих и промене у стопама популације младих старости од 15 до 24 године који нису ни у образовном систему нити су запослени (*engl.* Not in Education, Employment, or Training/NEET) у одабраној групи земаља у периоду од 2009. до 2019. године. Резултати сугеришу да утицај достигнутог нивоа образовања има двосмислен ефекат на стопу запослености младих, штавише, однос са променама у стопама NEET је статистички значајан и негативан у већини изабраних група земаља.

У Студији о запослености младих у земљама Западног Балкана (2021) наводи се да је стопа учешћа младих у укупној радној снази, тзв. стопа активности, у земљама Западног Балкана на нивоу од 30,1%, што је ниже од просека који износи 37,8% у земљама чланицама Европске уније. Такође, приметно је да постоји велики родни јаз у учешћу младих у радној снази, са стопом учешћа младих мушкараца у просеку од 36,5% у односу на стопу учешћа младих жена од 23,3%. Када се говори о стопи незапослености младих, констатује се да је изнад 26% у свим привредама Западног Балкана у поређењу са само 17% у ЕУ. Стопа незапослености младих порасла је као резултат пандемије COVID-19, посебно у четвртом кварталу 2020. године, достигавши чак 46,5% у Црној Гори, уз нагли пораст и у Северној Македонији (на 39,2%) и Србији (на 32,4%). Дуготрајна незапосленост погађа скоро две трећине незапослених младих у Босни и Херцеговини и Северној Македонији, али и две трећине незапослених младих жена у Црној Гори.

Истраживање је показало изузетно висок ниво неактивности младих, незапослености и недовољне запослености широм региона у поређењу са перформансама тржишта рада ЕУ. Посебно забрињава низак ниво учешћа радне снаге у Србији, ниске стопе запослености младих у Северној Македонији, високе стопе незапослености младих у Северној Македонији и Босни и Херцеговини, високи нивои дуготрајне незапослености у Северној Македонији и Босни и Херцеговини, као и прекомерно коришћење привремених уговора у Црној Гори и високе стопе NEET-а у Албанији. Да би се све ово превазишло, неопходан је кохерентнији приступ који би се могао обезбедити усвајањем прилагођене верзије Гаранције за младе у свакој од регионалних економија.